

Міністерство освіти та науки України

- Кафедра історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
- Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
- Кафедра історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
- за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного Причорномор'я
Інституту археології НАН України

**Збірка наукових праць
(за матеріалами конференції 14-15 березня 2024 року)
м. Одеса**

«Історична, краєзнавча та літературна Одещина»

Електронне наукове видання

**Кафедра історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

**Кафедра історії України та спеціальних історичних
дисциплін Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова**

**Кафедра історії України Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка**

**за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного
Причорномор'я Інституту археології НАН України**

**ІСТОРИЧНА, КРАЄЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРНА
ОДЕЩИНА**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2024

УДК 94(477):(06)

У

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 22 від квітня 2024 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № ... від2024 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*

PhD Герасименко В. В. (Одеса) – *відповідальний секретар*

Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)

Д. і. н. Брюяко І. В. (Одеса)

Історична, краєзнавча та літературна Одещина: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2024. 151 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються історії Одещини та прилеглих українських територій. До неї увійшли публікації молодих дослідників, переважно з Одеси та Полтави, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів, що відбулася 14-15 березня 2024 р. у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти: д. і. н., професор Бачинська О. А.

д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

В ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ <i>Малога Олексій, Діанова Наталія</i>	68
СКІФИ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я ЗА ДАНИМИ АНТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ <i>Мунтян Вадим, Бруяко Ігор</i>	76
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКА ВІКТОРА РЕВЕГУКА <i>Нестеренко Тетяна, Бабенко Людмила</i>	81
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВЕКТОРИ УРСР У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1991 РОКУ: ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ КАНАДИ <i>Норенко Іван, Савченко Віктор</i>	86
ОБЛИЧЧЯ НЕПу В ОДЕСІ: ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗШАРУВАННЯ У 1920-х РОКАХ <i>Павлов Роман, Савченко Віктор</i>	90
ХОЛЕРА І ВОДОПОСТАЧАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У ГУБЕРНСЬКИЙ ПЕРІОД (НА ПРИКЛАДІ М. ПОЛТАВА) <i>Пешков Дмитро</i>	96
ЗЕМЛЕРОБСЬКІ КУЛЬТИ ГРЕЦЬКОГО НІКОНІЯ <i>Родіядя Дар'я, Скерська Олена</i>	105
НИЩЕННЯ ПРАВОСЛАВНИХ СПОРУД НА ПОЛТАВЩИНІ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР В ПЕРІОД 1920-х – 1960-х РОКІВ <i>Сергієнко Вадим</i>	110
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ОДЕСИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ <i>Сердюк Володимир, Стаценко Дмитро</i>	118

Нестеренко Т. О.

студентка 2 року навчання спеціальності
014 Середня освіта (Історія),
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Бабенко Л. Л.

д.і.н., професор кафедри історії України
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, м. Полтава

УДК 930(477.53)(092):[930.1+908]-047.37

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКА ВІКТОРА РЕВЕГУКА

У статті визначаються тематичні напрями наукових досліджень полтавського історика Віктора Ревегука, який зосередив наукові пошуки у площині новітньої історії України й Полтавщини ХХ століття. Вченим ще на початку 1990-х рр. уперше були порушені теми національно-визвольного руху, Української революції 1917–1921 рр., антибільшовицького повстанства, становища Полтавщини в роки нацистської окупації та ін. Автори узагальнюють вагомі наукові здобутки дослідника.

Ключові слова: Віктор Ревегук, Полтавщина, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, новітня історія України, історичне краєзнавство.

Ім'я Віктора Яковича Ревегука та його науково-педагогічна діяльність пов'язані з історичною Полтавщиною. Він пішов із життя у 2019 р., а 2 травня 2023 р. науковці Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського та кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка пошанували 85-ту річницю з дня народження вченого проведенням Всеукраїнської науково-практичної конференції [1]. Віктор

Ревегук свою дослідницьку увагу спрямував на історію України ХХ століття, причому домінуючим періодом стала радянська доба. Як викладач історичного факультету дослідник вдало поєднував навчально-дидактичні цілі і завдання з вибором пріоритетних напрямків досліджень, результати яких знаходили відображення у навчальних програмах, посібниках, підручниках, монографіях. Справжньою науковою стихією Віктора Ревегука стали історико-краєзнавчі дослідження, тому його по праву називають одним із найбільш фахових і глибоких знавців історії Полтавського краю.

Про багатогранну діяльність В. Я. Ревегука почали з'являтися перші історіографічні напрацювання. Найбільш виразнено вони відображені у збірнику наукових статей за матеріалами згаданої конференції [2]. Автори цієї статті також долучилися до історіографічних рефлексій, зокрема, свою наукову розвідку опублікувала Т. Нестеренко [3, с. 34-38]. Життєві автобіографічні віхи показані у книзі, присвяченій сторічному ювілею історичного факультету, з яким було пов'язане все свідоме життя вченого [4, с. 408-410].

У власне дослідженнях та публікаціях В. Я. Ревегука, серед яких нараховується більше 20 монографій та понад триста статей, можна виокремити низку тематичних напрямків досліджень, локалізованих межами Полтавщини. В узагальненому вигляді з ними можна ознайомитися на сторінках біобібліографічного покажчика, виданого до 75-річчя видатного краєзнавця [5]. Усі праці побудовані на документальному фундаменті, ретельному виявленні архівних документів, що знаходяться на зберіганні у фондах Державного архіву Полтавської області. Крім того, Віктор Якович опрацьовував епістолярні й мемуарні джерела, літературу української діаспори, а також з повагою ставився до усноісторичних джерел. Доступ до відкритих у роки незалежності України архівів радянських спецслужб додали його працям гостроти критики комуністичного режиму, бо як ніякі інші розкривали сутність тотального контролю над людиною і суспільством.

Серед низки порушених вченим проблем назвемо першою політичний та соціально-економічний розвиток Полтавщини на

початку ХХ ст. Аналізуючи економіку краю, дослідник доводить її аграрний характер, а становище селянства вважав гіршим, ніж в інших губерніях. На його думку, на 1910 р. понад 70 відсотків селян були малоземельними. Суспільно-політична ситуація в Полтаві й на Полтавщині у публікаціях В. Ревегука постає як місце зародження і становлення осередків перших українських політичних партій, зокрема вільних громад РУП, пізніше УСДРП та есерів. Дослідник показує різні форми революційного і національно-визвольного рухів на Полтавщині та вважає їх передумовами Української революції.

Другою пріоритетною темою дослідження В. Ревегука стали події Української революції 1917–1921 рр. на Полтавщині й політичні настрої селянства у його ставленні до революції. Монографія «Селянство Полтавщини в добу Української 1917–1921 рр.» та низка статей переконують, що «Селянство Полтавщини протягом віків було носієм Української державницької ідеї, генетичної пам'яті нації, матеріальних і духовних цінностей українського народу» [6, с. 6].

У контексті гострого протистояння прихильників української державності та радянської влади вчений досліджує природу антибільшовицького спротиву, повстанського руху, який охопив цілі повіти й села Полтавщини. Цій проблемі В. Ревегук присвятив монографії «Полтавщина. Протибільшовицький Рух опору 20–30-х рр. ХХ століття: нариси історії» та «Отамани Полтавського краю» [7]. Вчений констатував: «Після поразки армії УНР на зовнішніх фронтах повстансько-партизанський рух протягом 1920 – 1930-х рр. був головною силою в боротьбі з більшовизмом на Полтавщині, проте він не міг розраховувати на перемогу» [8, с. 356].

Наступною важливою для дослідника темою стали події Другої світової війни та період окупації Полтавщини. Зазначимо, що поява перших розвідок вченого у друкованих засобах масової інформації в першій половині 1990-х рр. спричинили руйнування стереотипів, усталених у радянській історіографії щодо ролі комуністів в організації антинацистського опору, діяльності радянських партизанів і підпільників, їх ефективності, повсякдення окупації Полтави та населених пунктів Полтавщини,

націоналістичного руху опору тощо. Загалом суспільство виявилось неготовим сприймати незаангажовану історію. Пізніше автор сублімував свої напрацювання у двох монографіях: «Полтавщина в роки Другої світової війни (1939 – 1945)» [9] та «Полтавщина під німецькою окупацією (1941 – 1943)» [10]. У книгах читачі знаходять відповіді на численні питання, які становили «білі плями» в історії Полтавщини. В. Ревегук доходить висновку про схожу сутність нацистського та радянського тоталітарних режимів, а відновлення радянської влади в Україні не вважав визволенням.

Варто виокремити також деякі аспекти наукових зацікавлень, що знайшли відображення у статтях В. Ревегука в численних наукових збірниках і часописах, зокрема про створення й діяльність Української автокефальної православної церкви, Голодомор 1932–1933 рр., політичні репресії, політичні партії на Полтавщині, біографічні розвідки про відомих діячів Полтавського краю та ін. Він був причетним до створення численних тематичних теле і радіопередач, аби якомога ширше популяризувати українську історію, узяв участь у створенні телепроєкту «Поборники незалежності» на обласній телерадіокомпанії «Лтава».

Отже, констатуємо безперечний вагомий внесок Віктора Яковича Ревегука у вивчення й популяризацію історії Полтавщини, гідне місце його наукової спадщини серед досліджень з історії України. Його можна сміливо назвати краєзнавцем за покликанням і науковцем з глибоким розумінням методологічного інструментарію сучасної історичної науки.

Список використаних джерел

1. <http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/8868/>
2. *Віктор Ревегук: людина, вчений, епоха: збірник наукових статей* / редкол.: Бабенко Л.Л., Волошин Ю.В., Киридон А.М. та ін.; ДКіТ ПОВА; ПКМ імені Василя Кричевського. Харків; Полтава : ТОВ «Майдан», 2023. 296 с.
3. Нестеренко Т. Тема селянства у дослідженнях Віктора Ревегука. *Віктор Ревегук: людина, вчений, епоха: збірник наукових статей* / редкол.: Бабенко Л.Л., Волошин Ю.В.,

- Киридон А.М. та ін.; ДКіТ ПОВА; ПКМ імені Василя Кричевського. Харків; Полтава : ТОВ «Майдан», 2023. С. 34-38.
4. Ревегук В. Я. Мое життя – мить історії. *Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. 456 с.
 5. *Ревегук Віктор Якович : біобібліографічний покажчик / Упоряд.: Р. А. Сітарчук, Ю. В. Волошин, В. В. Орехова. І. М. Лесунова; за ред. М. І. Степаненка*. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 100 с.
 6. Ревегук В. Селянські спілки Полтавщини. *Полтавщина в Українській революції 1917-1921 рр.: зб. наук. ст. / УК ПОДА; ПКМ (ред.кол.: Бабенко Л.Л., Вождаєнко В.В., Мокляк В.О, Супруненко О.Б. (відп. ред.)*. Полтава : Дивосвіт, 2017. С. 6-31.
 7. Ревегук В. Полтавщина. Протибільшовицький Рух опору 20–30-х років ХХ століття : нариси історії. Полтава : Полтавський літератор, 2016. 306 с.
 8. Ревегук В. Селянство Полтавщини в добу Української революції 1917-1921 рр. Полтава: Полтавський літератор, 2017. 386 с.
 9. Полтавщина в роки Другої світової війни (1939 – 1945). Полтава: ПП Шевченко Р.В., 2004. 288 с.
 10. Полтавщина під німецькою окупацією (1941 – 1943). Нариси історії. Полтава: Дивосвіт, 2015. 388 с.